

Львівської області зменшилася впродовж останніх двох століть на 77 %, а верхня межа гірських лісів знизилася на 200-300 м [11, 12]. Подібне зниження лісистості відбулося в інших гірських областях (Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій).

Література

1. **Стан Світу 2002**/ Флавін К., Френч Г., Гарднер Г., Гелвейл Б., Дан С., Енгельман Р., Макгін А.П., Местні Л., Ніренберг Д., Ренер М., Старк Л./ Пер. с англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на ХХІ століття" та Ін-т сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2002. – 289 с.
2. **Національний звіт України** про стан виконання положень "Порядку денного на ХХІ століття" за десятирічний період (1992-2001 рр.). Рада національної безпеки і оборони України. – К.: Український ін-т досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2001. – 30 с.
3. **Закон України** "Про державний бюджет України на 1997 рік"// Галицькі контракти. – 1997, № 33. – С. 36-41.
4. **Державний лісовий кадастр** за станом на 1 січня 1996 року. Міністерство лісового господарства України. – Ірпінь: Українське державне лісовпорядке виробниче об'єднання, 1997. – 86 с.
5. **Синякевич І.М.** Економіка лісочористування: Навчальний підручник. – Львів: ІЗМН, 2000. – 402 с.
6. **Генсірук С.А.** Ліси України. – К.: Наук. думка, 1992. – 408 с.
7. **Куликова Т.А.** Оценка продуктивности лесов. – М.: Лесн. пром-сть, 1981. – 152 с.
8. **Ян Хейно, Ристо Марттила, Марья Паавилайнен.** – Финляндия 1994. – Лес и природа, 1994. – 17 с.
9. **Холявка В.З.** Еколого-економічні засади формування кореневих цін на деревину: Дис... канд. екон. наук: 08.08.01. – Львів, 2003. – 321 с.
10. **Постанова Кабінету Міністрів України** від 29 липня 1999 р, № 1378 "Про затвердження Правил відпуску деревини на пні в лісах України". – К., 1999. – 48 с.
11. **Довідник** з питань економіки та фінансування природокористування та природоохоронної діяльності. – К.: Геопринт, 2000. – 412 с.
12. **Синякевич І.М.** Економіка лісочористування: Навчальний підручник. – Львів: ІЗМН, 2000. – 402 с.

УДК 336:502.4

*Доц. А.В. Шлапак, канд. екон. наук – Київський
національний економічний університет*

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджено проблеми господарської діяльності в лісовому господарстві України. Розкрито об'єктивні та суб'єктивні передумови формування нової економічної політики в лісовому господарстві. На основі економічного аналізу сучасного стану лісової галузі сформовано новий концептуальний підхід її організації.

Doc. A.V. Shlapak – Kyiv national economic university

Entrepreneurship in forest economy of Ukraine and its normative legal provision

Entrepreneurial activity in the forestry of Ukraine and its normative and legal guarantee. Problems of economical activity in the forestry of Ukraine are investigated. Objective and subjective prefaces of forming of the new economic policy in the forestry are revealed. On the basis of the economical analysis of the modern state of the forestry section the new conceptual approach of its organization is formulated.

Keywords: economic systems, comparative economic model, economical activity, business undertakings.

Досліджено Лісовий кодекс та інші нормативно-правові матеріали. Встановлено, що за своїм змістом щодо економічного спрямування лісівництва, як галузі рослинництва, вони не відповідають формуванню ринкових відносин стосовно землекористування на засадах самоокупності й прибутковості, гальмують розвиток земельної реформи, проголошеної Верховною Радою України ще в грудні 1990 р.

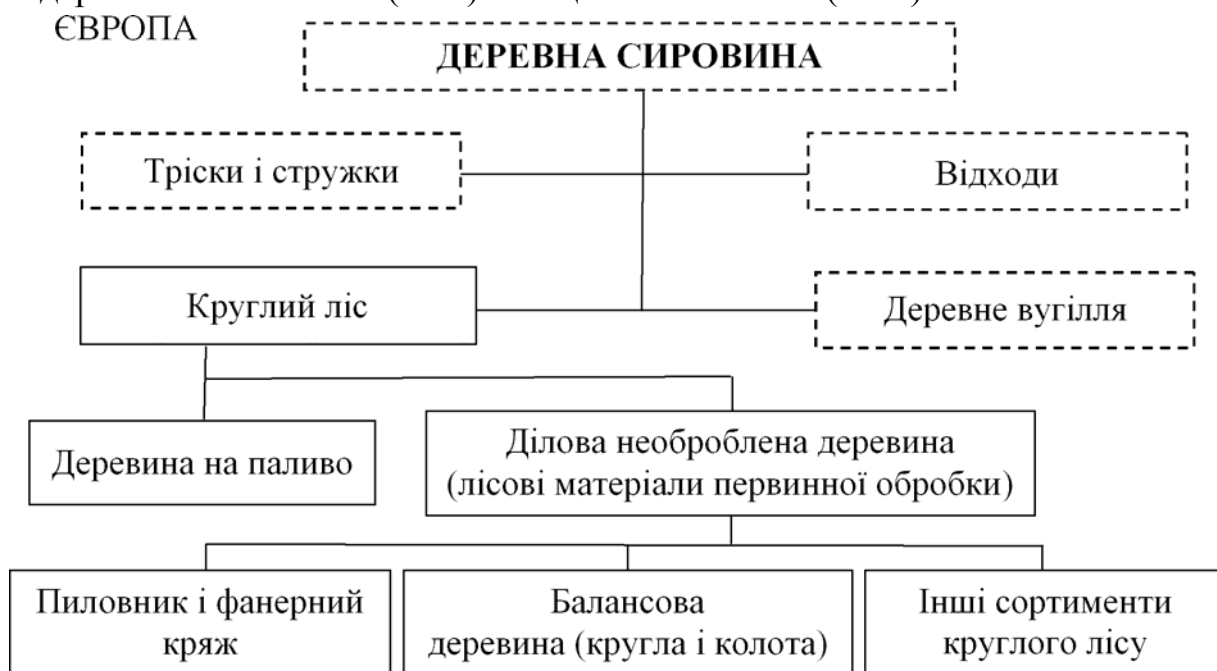
Лісовий кодекс та інші нормативно-правові матеріали сформовані на принципах директивного регулювання економіки, незорієнтовані на умови ринкового господарювання, забезпечення прибутковості та виконання лісами головних функцій: регенерації компонентів довкілля та задоволення попиту на деревину, послуги лісу за рахунок власного виробництва.

Законом про державний бюджет на 2005 р. передбачено 185 млн. грн. видатків на ведення лісового господарства в той час, як надходження на спеціальне використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду (далі – лісовий доход) очікується в обсязі 60,8 млн. грн., менше третьої частини видатків. Істотне збільшення останніх порівняно з 2004 р. пов'язано з заходами "посилення державного управління лісами", на виконання Указів екс-президента України Л.Д. Кучми № 1 та № 171 2004 року.

Одним із найважливіших чинників дотаційності діяльності державних лісових господарств (скорочено – держлісгоспів) є збереження колишньої соціалістичної системи державного управління у лісівництві, а також недосконалість земельного законодавства щодо справляння податків за користування земельними угіддями і ресурсами деревини. Система оподаткування, згідно з Конституцією України, передбачає встановлення податків і зборів винятково законами України (стаття 92), але підприємницькими зусиллями зацікавлених осіб у лісівництві її звели до складової "плати за використання лісових ресурсів" (ЗУ "Про плату за землю" ст. 10). Зміст останнього запису є рівноцінним встановленню земельного податку для сільгосппідприємств залежно не від кадастрової оцінки земельних угідь, а від вирощеного врожаю.

Далі, зрозуміло, стало необхідним вибудувати "систему", яка б давала змогу максимально зменшити обсяги деревини, що підлягають вилученню у межах держлісгоспів шляхом рубань головного користування – РГК (ресурси державного значення), бо доход від їх реалізації має бути зарахованим до державного бюджету. Інша справа – вилучення деревини і заготівля лісових матеріалів шляхом рубань проміжного користування (РПК), кошти за реалізацію якої мають скеровуватись до місцевих бюджетів. Треба зазначити, що головною продукцією лісівництва є деревина, а суб'єктів лісопромислової продукції – деревна сировина, лісові матеріали (рис. 1 і 2). Зазначене положення є економічно вагомим, але уболівальники формування "системи" його всебічно обходять, домагаючись затвердження постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України вузькогалузевих проблем (не завжди вартих його уваги) і заводять економіку в глухий кут. Саме в такий спосіб за всі роки Незалежності не створено ринкового за змістом лісівництва в жодній з областей України, незважаючи на винятково сприятливі природно-кліматичні умови для нього у більшості із них. Заготівля ліквідної деревини (виробництво де-

ревної сировини – за класифікацією ЄЕК (рис. 1) – штучно поділені на ресурси державного значення (РГК) і місцевого значення (РПК).

Примітка: пунктиром показані фрагменти, які в українському лісівництві поки що не знаходять відображення в статистиці.

Рис. 1. Компоненти круглого лісу (дередини) за системою обліку лісових товарів Європейської Економічної Комісії ООН

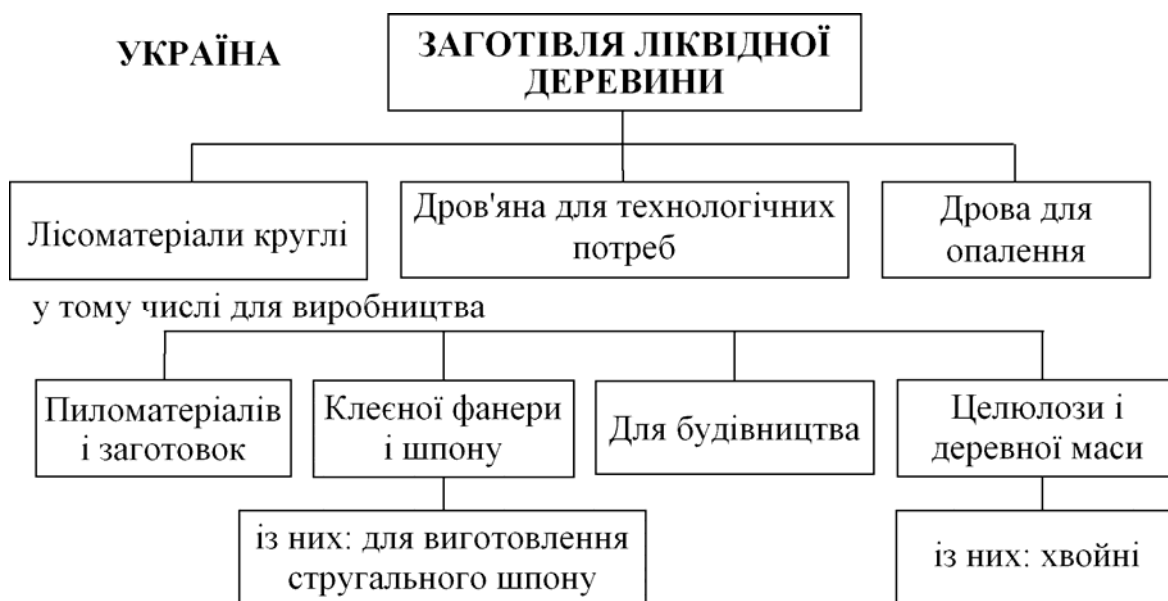

Рис. 2. Структура лісових матеріалів за статистичним обліком на українському ринку від загального обсягу ресурсів деревини (2003 р.)

Система містить, **по-перше**, звільнення від "плати за використання лісових ресурсів", що вилучаються із лісових насаджень шляхом РПК. Щоб забезпечити таке звільнення записали: "У разі здійснення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства (рубки догляду за лісом вибіркові, санітарні рубки, рубки...), такси застосовуються під час відпуску деревини на пні заготівельникам, які не є постійними користувачами ділянок лісового фонду..."

[1]. У такий простий спосіб штучно вивели із бази оподаткування майже 8 млн. м³ або 56,6 % (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка обсягів виробництва круглого лісу в Україні за 2000-2003 роки статистичним обліком

Економічні показники товарних лісових матеріалів	Роки		Темп
	2000	2003	2003/2002 %
1. Заготівля товарної деревини, усього, тис. м ³	11261,7	13753,5	122,1
- у т.ч. шляхом РГК	5236,4	5972,8	114,1
- шляхом РПК	6025,3	7780,7	129,1
2. Частка РПК до загального, %	53,5	56,6	105,3
- у т.ч. держлісгоспами, всього	8723,4	11318,2	129,7
- шляхом РГК	4152,3	5334,5	128,5
- шляхом РПК	4571,1	5983,7	130,9
3. Питома вага виробництва лісових матеріалів лісгоспами державної форми власності, % від загального обсягу	77,5	82,3	106,2
- у т.ч. шляхом РГК	79,3	89,3	112,6
- шляхом РПК	75,9	76,9	101,3
4. Лісовий дохід (ЛД), або надходження до зведеного бюджету), млн. грн.	4,6	60,3	145,0
- у т.ч. за ресурси ДЗ	39,9	58,3	146,1
- % до зведеного	95,9	96,7	X
5. Збитки для власника природних ресурсів	32,1	53,1	165,4

До того ж, помітна тенденція поступового підвищення обсягів виробництва лісових матеріалів за рахунок РПК (+29,1 %), порівняно з РГК (+14,1 %). Звернемо увагу на те, що у 2000 р. із оподаткування було вилучено 53,5 %, а у 2003 – 56,6 % ресурсів деревини, що ставить акціонерні лісопромислові підприємства у зовсім нерівні умови з держлісгоспами. Останні, користуючись хитросплетінням галузевих законодавчих і нормативних актів, щедрих дотацій із державного бюджету, дедалі перебирають на себе переробку лісових матеріалів і вихід з продукцією на внутрішній і зовнішній ринки, не враховуючи ні наявні потужності перших, ні необхідність розвитку деревообробної, меблевої та інших галузей промисловості.

У скільки це обходиться для власника природних ресурсів (для держави) можна обчислити за формулою:

$$\text{ЛДзб} = (\text{ЛДрдз} / \text{Мрдз} \cdot \text{Мрмз}) \cdot 0.7, \quad (1)$$

де: ЛДзб – збитки лісового доходу, млн. грн.; ЛДрдз – надходження ЛД за ресурси державного значення, від РГК, млн. грн.; Мрдз – обсяг ресурсів державного значення, млн. м³; Мрмз – обсяг ресурсів місцевого значення (від РПК), млн. м³; 0.7 – постійний коефіцієнт, відповідно з п. 5 чинних Такс.

Простий розрахунок показує, що якщо у 2000 р. власник поніс збитки від вилучення деревини на пні шляхом РПК у обсягом 32,1 млн. грн., у 2003 р. вони зросли до 53,1 млн. грн., або на 65,4 %.

По-друге, зміщення товарної структури деревини, що підлягає продажу на пні. Ще раз необхідно звернути увагу і порівняти рис. 1 і 2 для того, щоб уявити не випадковість, а свідоме відхилення від європейської системи

обліку лісових товарів. За нашим обліком, є облікова категорія "дров'яна деревина для технологічних потреб", а також для виробництва "целюлози і деревної маси". Але проблема полягає в тому, що за кількістю деревини, яка належить продажу на пні за товарними таблицями, облікова категорія "дрова" становить, у середньому, не більше 15 %, у практиці українського "лісокористування" – 52-57 % (табл. 2). Такого стану в лісах не може бути взагалі. Проблема полягає в тому, що в Таксах, затверджених постановою КМУ від 20 січня 1997 р. [1], у третьому абзаці п. 3 не зовсім випадково записали: "На дров'яну деревину для технологічних потреб встановлюється плата в розмірі 25 % такси на ділову дрібну деревину відповідної лісової породи".

Табл. 2. Товарна структура вироблених лісових матеріалів в Україні за 2000 і 2003 р.

Види лісових матеріалів	Обсяг, тис. м ³		Питома вага, у %	
	2000	2003	2000	2003
Разом по Україні, усього	11261,0	13753,5	×	×
з них:				
- лісоматеріали круглі (за ДС 9462 і 9463-88)	5239,2	5788,9	47,9	43,1
- дров'яна деревина для технологічних потреб	1646,8	2863,4	15,0	21,3
- дрова для опалення	4058,5	4772,1	37,1	35,6
Усього	10944,5	13424,4	100,0	100,0
У тому числі "дрова"	5705,3	7635,5	52,1	56,9
- (невідома облікова категорія)	317,3	329,1	×	×

До чого це призводить видно із обчислень, що наведені в табл. 3, причому за умови, коли за фізичними вимірами та фізико-технічними властивостями деревина для технологічних потреб (лісові матеріали круглі за ДС № 9463-88 та № 9462-88) не є і не може бути дровами. Вона виготовляється не із дров, а із ділової деревини середніх і дрібних розмірів. Справляння платежів до державного бюджету має обчислюватись за цінами лісових матеріалів середніх і дрібних розмірів без жодних дисконтів.

По-третє, сплата платежів за деревину не на пні, а за наслідками розроблення лісосічного фонду (табл. 3, колонка 8)... не на користь власника природних ресурсів – держави, Українського народу. Для цього було видано ще кілька нормативних документів, зокрема, – "Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду". Постанова КМУ від 6 липня 1998 р. № 1012 [2]. У Лісовому кодексі [3] (стаття 90) передбачено, що встановлюється КМУ порядок справляння платежів, але у затвердженому Порядку мова уже йде про збір. У решті Порядку виписані положення уже чинні й внесені до Лісового кодексу (статті 59, 89, 90 та ін.). Головне і нове інше: "Порядок справляння цих зборів визначається інструкцією про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісовою фонду" (п. 8, останній абзац). Конституційну норму передали до Інструкції... До того ж, земельний податок шляхом кількох комбінацій, названо збором і нормовано у формі легітимного документу: "Інструкція про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду."

Зазначена Інструкція введена у дію... за спільним Наказом Державного комітету лісового господарства, Міністерства фінансів, Міністерства економіки. Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, Державної податкової адміністрації України 15 жовтня 1999 р. за номерами, відповідно, 91, 241, 129, 236, 565. Свідомо були допущені істотні порушення, які кардинально змінюють чинні нормативні засади щодо справляння платежів за користування природними ресурсами, основні із них:

Перелічені центральні органи державної виконавчої влади перевищили свої повноваження, ввівши у дію Інструкцію щодо зазначених зборів, замість Закону. Вони не відмінили дію другого абзацу п. 1 Такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні [7].

Це призвело до позбавлення органів державної влади та органів місцевого самоврядування можливості формувати місцеві фінансові ресурси за рахунок використання належних їм природних ресурсів деревини.

Табл. 3. Порівняння цін на "дров'яну деревину для технологічних потреб" за лісовими породами, що продається на пні й має визначатись за сортиментними таблицями за цінами, що визначені Інструкцією

Породи за встановленими таксами	Такси (ціни) за деревину на пні, тис. м ³ і пні грн./м*			Обчислення вартості (збору) за "дров'яну" деревину для ТХ потреб в якості	
	лісоматеріалів середніх	дров'яної дрібних	дров'яної (з корою)	лісоматеріалів для ТХ потреб	"дров'яної" для ТХ потреб
Сосна: - з 1.01. 97	9-70	7-30	0-80	8-74	1-82
- з 1.01.04 коефіцієнт [5]	1,3	1,0	1,0	×	
Нові такси	12-61	7-30	0-80	10-49	1-82
Ялина, ялиця	8-30	6-20	0-70	7-46	1-55
- з 1.01.04 К =	1,3	1,0	1,0	×	
Нові такси	10-79	6-20	0-70	8-95	1-55
Дуб, ясен, клен: з 1.01.97	16-40	12-40	1-30	14-80	3-Ю
- з 1.07.01 К[6]	1,5	1,0	1,0	×	×
Нові такси	24-60	12-40	1-30	19-72	3-Ю
Бук: - з 1.01.97	15-80	11-90	1-Ю	14-24	2-98
- з 1.07.01 К –	1,5	1,0	1,0	×	×
Нові такси	23-70	11-90	1-Ю	18-98	2-98
Береза, вільха чорна, граб, в'яз, липа	2-50	1-90	1-00	2-26	0-48
Осика, вільха, осокир, тополя	1-40	1-10	0-70	1-28	0-28

Не може бути підставою для перерахунку розміру плати за кількість фактично заготовлених лісоматеріалів, у т.ч. "за дров'яну деревину для технологічних потреб" (п. 5.9). Бо деревина продається на пні, кількість якої за розмірами визначається сортиментними таблицями, що давно розроблені наукою і мають використовуватись на практиці. У ряді випадків суб'єкт – заготівельник лісових матеріалів, який купив деревину на пні, може на свій розсуд здійснити розробку придбаного лісосічного фонду, керуючись власним бізнес-інтересами.

На численні запити регіональних органів ДПС України, Державна податкова адміністрація, керуючись наданими їй повноваженнями, дала таке роз'яснення: "... стосовно плати за дров'яну деревину для технологічних потреб... Відповідно до пункту 4 Такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні,... затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 20.01.97 № 44 [4], до дров'яної деревини належать сортименти, які можна використати для технологічних потреб, а також не придатні для промислової переробки (дрова паливні). На дров'яну деревину для технологічних потреб устанавлюється плата в розмірі 25 % на ділову дрібну відповідної лісової породи" (ДПА, лист від 21.06.2004 № 11359/7/15-3217).

При формуванні механізмів економічних відносин між держлісгоспами та власником природних ресурсів існують ще й інші кроки: здійснення купівлі-продажу лісосічного фонду однією й тією ж юридичною особою; адміністративний поділ встановленого розміру ЛСФ між суб'єктами, що здійснюють розробку лісосік, замість аукціонного продажу; відсутність жодної інформації щодо ринків лісосічного фонду, ніби вони взагалі не існують в українському лісівництві та т. ін.

Як показують наші обчислення, недоплата за лісоматеріали для технологічних потреб становила за 2003 р. 10,1 млн. грн. Це означає, що потенційний розмір лісового доходу мав би становити не 58,3 млн. грн., а 68,4 млн. грн. Тоді наведений вище розрахунок збитків за лісоматеріали від РПК становив би не 53,1 млн. грн., а 62,4 млн. грн. Із цього виходить, що суб'єкти господарювання з лісівництва більше половини потенційного лісового доходу не спрямували власнику, переважно тих, що за Лісовим кодексом визначені ресурсами місцевого значення та мали б надійти до бюджетів місцевих органів влади.

Викладене свідчить [9] про підприємницьку спрямованість перелічених законодавчо-нормативних актів щодо встановлення та справляння плати за використання ресурсів деревини, що вилучають підприємства лісового господарства України із лісів, майже 90 % якої припадає на суб'єктів господарювання державної форми власності, підпорядкованих Держкомлісгоспу України.

Висновки

1. Система державного управління лісами, централізована за змістом і знеособлена за формою. Вона залишається малоефективною, дотаційною, збитковою за наслідками господарської діяльності, не відповідає ні економічним вимогам, ні умовам соціального розвитку сільських регіонів і потребам населення.
2. Глибокі дослідження стану і напрямів розвитку лісового господарства України, які були проведені Міжвідомчою аналітично-консультативною Радою з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин при Кабінеті Міністрів України під керівництвом академіка НАН України, Народного депутата України І.Р. Юхновського [8], а також зроблені при цьому висновки та система відповідних заходів для виходу його на якісно інший, ринковий шлях господарювання, не знайшли підтримки владних керівників галузі.
3. Невідповідність в українському лісівництві статистичного обліку і звітності про економічну сутність і товарну структуру користування ресурсами

деревини системі їхнього обліку, прийнятій Європейською Економічною Комісією ООН, унеможливило проведення простого і стислого еколого-економічного аналізу використання ресурсів деревини та ефективності лісівництва на різних рівнях адміністративно-територіального поділу.

Література

1. **Постанова** КМУ від 20 січня 1997 р. № 44.
2. **Постанова** КМУ від 6 липня 1998 р. № 1012.
3. **Лісовий Кодекс**. Екологія та закон. Екологічне законодавство України. – К.: Юрінком Інтер, Книга 1, 1998. – 574 с.
4. **Постанова** Кабінету Міністрів України від 20.01.97 № 44.
5. **Постанова** КМУ від 28 липня 2003 р. № 1165 "Про застосування коефіцієнта до такси на деревину лісових порід, що відпускається на пні.
6. **Постанова** КМ України від 29 травня 2001 р. № 595.
7. **Постанова** КМУ "Про затвердження такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні..." 20 січня 1997 р. № 44.
8. **Лісове** господарство України: проблеми і перспективи// Міжвідомча аналітично-консультативна Рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. – К., 2003. – 177 с.
9. **Шлапак В.П., Бобко А.М.** Особливості нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності з лісівництва в Україні/ Ліс, наука, суспільство: Матеріали міжнародної ювілейної наукової конференції, присвяченої 75-річчю із дня заснування УкрНДІЛГА (30-31 березня 2005 р., м. Харків). – Харків: 2005. – С. 151-152.

УДК 657:664.3.008.01

*Студ. Н.Р. Брегін; доц. О.Ю. Масленніков,
канд. екон. наук – Львівська КА*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЄДНАННЯ ФІНАНСОВИХ ТА НЕФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто шляхи зменшення негативних сторін використання винятково фінансових показників для оцінки діяльності підприємства.

Ключові слова: рентабельність продажу, рентабельність активів, фінансовий ризик, бенчмаркетинг.

Stud. N.R. Bregin; doc. O.Yu. Maslennikov – Commercial Academy of Lviv

To the question about combination of financial and non-financial indexes of enterprise estimation activity

The ways of diminishing of negative sides of the use are examined exceptionally financial indexes for estimation of activity of enterprise.

Keywords: profitability of sale, profitability of assets, financial risk, benchmarking.

Виняткове використання фінансових показників для оцінки ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства підлягає дедалі значнішій критиці з боку фахівців [3]. З метою підтвердження думки щодо необхідності більш різнобічної оцінки діяльності підприємства висловлюємо такі аргументи:

- вимірювання відбувається на основі даних з минулого, а майбутні результати враховуються незначною мірою;
- фінансові вимірники, як правило, характеризують явища, які можна оцінити досить легко, але вони недостатньо враховують якісні елементи організації: склад персоналу, особливості його поведінки, здатність персоналу до підви-